

Олександр Гарагонич

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри господарського права
та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8984-2399>
o.harahonych@gmail.com

УДК 346.21

СУБ'ЄКТИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ. Неузгодженість поглядів на подальший розвиток корпоративного законодавства і відсутність у правовій доктрині усталених підходів до засадничих категорій корпоративного права є бар'єром для вирішення проблеми забезпечення належного рівня правового регулювання корпоративних відносин. Питання чіткого визначення кола суб'єктів корпоративних відносин, їх правової природи, сутнісних ознак залишаються недостатньо розробленими і потребують подальших наукових досліджень.

Метою статті є огляд існуючих у правовій доктрині проблем щодо визначення суб'єктного складу корпоративних відносин для вироблення чіткого уявлення про коло основних суб'єктів таких відносин, особливості їх правового статусу і сутнісні ознаки, а також викладення власного бачення напрямів удосконалення законодавства з цих питань.

Ключовою фігурою, з якою в юридичній літературі зазвичай пов'язують виникнення та існування корпоративних відносин, є корпорація. Корпорація – це господарська організація, утворена об'єднанням (обов'язкового або можливого) осіб на засадах участі (членства) і належних їм капіталів для здійснення господарської діяльності. Пропонується закріпити у корпоративному законодавстві новий термін, який би позначав поширене у юридичній літературі поняття “корпорація”, а також вичерпний перелік організаційно-правових форм, у яких можуть створюватися і діяти корпорації.

Термін “власники корпоративних прав” є збірним поняттям для позначення осіб, які надали своє майно для формування статутного (складеного) капіталу або пайового фонду корпорацій і в обмін на свої вклади набули у власність корпоративні права. Надано визначення понять “засновники”, “учасники”, “члени”, “акціонери”, “вкладники”, “повні учасники”. З'ясовано особливості правового статусу власників корпоративних прав.

При визначенні суб'єктного складу корпоративних відносин, які виникають у зв'язку з виконанням функцій органів корпорації, доречно говорити не про відносини між корпорацією та її органами, а про відносини між корпорацією і суб'єктами, які виконують функції її органів. До суб'єктів, які виконують функції органів корпорації, можуть бути віднесені учасники загальних зборів кор-

порації (власники корпоративних прав та їхні представники), а також посадові особи корпорації.

Платформою для визначення суб'єктного складу корпоративних відносин варто обрати Господарський кодекс України, а в разі рекодифікації господарського законодавства – відповідний кодифікований акт, який його замінить.

Ключові слова: суб'єкти корпоративних відносин; корпорація; власники корпоративних прав; учасники; члени; акціонери; суб'єкти, які виконують функції органів корпорації.

Сфера корпоративних відносин трансформується і підпорядковується сучасним тенденціям і викликам економіки. Нагальним питанням стає забезпечення належного рівня правового регулювання таких відносин з урахуванням потреб і запитів бізнесу. Проте досі у вітчизняному правовому полі мають місце законодавчі колізії та суперечності.

Останнім часом активізувалися процеси оновлення вітчизняного законодавства. Опубліковані Концепція модернізації господарського законодавства України¹ та Концепція оновлення Цивільного кодексу України². Готується до другого читання проект Закону України “Про акціонерні товариства”³. Серед іншого зазначеними документами пропонуються принципово нові підходи до регулювання корпоративних відносин, які часто не узгоджуються, а іноді й суперечать один одному. Така ситуація однозначно не сприятиме адаптації корпоративного законодавства до викликів сьогодення.

Окрім неузгодженості поглядів на подальший розвиток корпоративного законодавства бар'єром для вирішення проблеми забезпечення належного рівня правового регулювання корпоративних відносин є і відсутність у правовій доктрині усталених підходів до засадничих категорій корпоративного права. Одним із найбільш досліджуваних і водночас найбільш дискусійним у правовій науці є питання визначення суб'єктного складу корпоративних відносин. Незважаючи на багаторічний та інтенсивний розвиток корпоративного сектора економіки України, правовою наукою так і не сформовано єдиного цілісного уявлення про суб'єктів корпоративних відносин. Питання чіткого визначення кола суб'єктів корпоративних відносин, їх правової природи, сутнісних ознак залишаються недостатньо розробленими і потребують подальших наукових досліджень.

Питанням суб'єктів корпоративних відносин приділяють увагу багато представників правової науки, насамперед господарсько-правової. Важливий внесок у дослідження проблематики суб'єктного складу кор-

¹ ‘Концепція модернізації господарського законодавства України’ (2021) 13–15 Юридичний вісник України 18–9.

² Концепція оновлення Цивільного кодексу України (АртЕк 2020).

³ Про акціонерні товариства: проект Закону України від 25 листопада 2019 р. № 2493 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468> (дата звернення: 15.04.2021).

поративних відносин зробили О. Беяневич, О. Вінник, Л. Дорошенко, Ю. Жорнокуй, О. Кібенко, О. Кологойда, І. Лукач, А. Смітюх, І. Спасибо-Фатєєва, Л. Щербакова, В. Щербина та ін.

Результати досліджень цих авторів засвідчили, що у науці корпоративного права залишаються неврегульованими та потребують подальшого дослідження деякі положення зазначеної проблематики. Особливої актуальності такі дослідження набувають в умовах інтенсивної модернізації корпоративного законодавства.

Метою дослідження є огляд існуючих у правовій доктрині проблем щодо визначення суб'єктного складу корпоративних відносин для вироблення чіткого уявлення про коло основних суб'єктів таких відносин, особливості їх правового статусу і сутнісні ознаки, а також викладення власного бачення напрямів удосконалення законодавства з цих питань.

З'ясування суб'єктного складу корпоративних відносин потребує насамперед аналізу законодавства. Нормативно-правове регулювання таких відносин здійснюється нормами Господарського кодексу України (далі – ГК України)⁴, Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)⁵, законів України “Про господарські товариства”⁶, “Про кооперацію”⁷, “Про акціонерні товариства” (далі – Закон про АТ)⁸, “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” (далі – Закон про ТОВ та ТДВ)⁹ та інших нормативно-правових актів.

Відповідно до ч. 3 ст. 167 ГК України корпоративними визнаються відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Визначаючи як об'єкт корпоративних відносин корпоративні права, законодавець водночас залишає поза увагою у ГК України питання суб'єктного складу таких відносин. Відсутня конкретика щодо учасників корпоративних відносин і в інших нормативно-правових актах.

Ключовою фігурою, з якою в юридичній літературі зазвичай пов'язують виникнення та існування корпоративних відносин, є корпорація. Поряд із терміном “корпорація” у юридичній літературі також вживаються терміни “корпоративні організації”, “корпоративні структури”, “юридичні особи корпоративного типу” та ін. Однак найбільш поширеним у правовій доктрині є саме термін “корпорація”.

⁴ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁶ Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁷ Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р. № 1087-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁸ Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁹ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

Корпорація – це ядро, навколо якого формується система корпоративних відносин. Саме з існуванням такого суб'єкта правова наука пов'язує формування інших категорій корпоративного права, які мають похідний від корпорації характер: корпоративні відносини, корпоративне управління, корпоративні права, корпоративні спори та ін.

У корпоративному праві корпорація є збірним поняттям для позначення організаційно-правових форм утворень, щодо яких в учасників правовідносин можуть виникати корпоративні права.

Незважаючи на те місце, яке корпорації займають у сфері корпоративних відносин, представники правової науки досі не дійшли згоди ні щодо правової природи корпорацій, ні щодо кола суб'єктів, які можуть позначатися таким терміном.

Відсутність належного висвітлення питань правового статусу корпорацій, їх організаційно-правових форм, зі свого боку, обумовлює невизначеність правової природи таких суб'єктів корпоративних відносин. Така ситуація спонукає дослідників цієї проблематики до спроби надати пояснення правової природи корпорації, озвучити своє бачення змістовного наповнення зазначеної правової категорії.

При визначенні кола суб'єктів корпоративних відносин, щодо яких у правовій науці вживається термін “корпорація”, думки вчених істотно різняться. Наявність різних концепцій розуміння цього поняття у вітчизняній науці, поєднане з фрагментарним використанням його в чинному законодавстві, здійсненим на час ухвалення законодавчих актів без належних теоретичних розробок, призводить до наявності різного трактування досліджуваного терміна і в сучасний період¹⁰.

Найчастіше у юридичній літературі корпораціями пропонується називати:

1) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю (І. Лукач¹¹);

2) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю (В. Щербина¹², Н. Глусь¹³, Ю. Жорнокуй¹⁴);

3) господарські товариства (О. Кібенко¹⁵, Н. Кузнецова¹⁶, М. Оприско¹⁷);

¹⁰ В Васильєва (ред), *Корпоративне право України: проблеми теорії та практики* (Супрун 2017) 110.

¹¹ І Лукач, ‘Господарсько-правове регулювання корпоративних відносин в Україні: теоретичні проблеми’ (дис докт юрид наук, 2016) 62

¹² В Щербина, *Суб'єкти господарського права* (Юрінком Інтер 2008) 242.

¹³ Н Глусь, ‘Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту’ (автореф дис канд юрид наук, 2000) 5.

¹⁴ Ю Жорнокуй, ‘Проблемні питання визначення поняття категорії “корпорація” та її ознак’ (2009) 8 Підприємство, господарство і право 29.

¹⁵ Е Кібенко, *Корпоративное право Великобритании. Законодательство. Прецеденты. Комментарии.* (2003) 32.

¹⁶ Н Кузнецова, ‘Поняття, ознаки і класифікація корпоративних спорів’ <<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120329>> (дата звернення: 25.04.2021).

¹⁷ М Оприско, ‘Договори про відчуження корпоративних прав’ (автореф дис канд юрид наук, 2014) 5.

4) господарські товариства, виробничі кооперативи, фермерські господарства двох або більше засновників (А. Смітюх¹⁸), а також приватні підприємства двох або більше засновників, підприємства споживчої кооперації двох або більше засновників (В. Цікало¹⁹);

5) корпоративні підприємства (О. Гарагонич, Ю. Бисага²⁰);

6) юридичні особи, створені з метою одержання прибутку (В. Васильєва²¹, Н. Бутрин-Бока²²);

7) усі юридичні особи (В. Кравчук²³).

Аналіз наукових досліджень із цієї тематики засвідчив, що сучасні дослідники мають різні погляди на правову сутність корпорації та визначення кола суб'єктів, які охоплюються цією правовою категорією. При цьому розбіжності у таких поглядах є істотними і принциповими (від визнання корпораціями акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю і до віднесення до таких суб'єктів усіх юридичних осіб). Розходження у трактуванні поняття “корпорація” може створювати проблеми як у нормотворчій, так і в правозастосовній діяльності.

Для уникнення таких негативних наслідків вважається доцільним закріплення на законодавчому рівні певної узагальнюючої категорії, навколо якої вибудовуватиметься система корпоративних відносин. Як зазначає з цього приводу А. Смітюх, саме неможливість прив'язати весь понятійний апарат корпоративного права до категорії юридичної особи, господарського товариства або одного з видів господарських товариств і визначає необхідність введення категорії, яка позначатиме відповідне коло суб'єктів господарювання і щодо якої визначатимуться усі інші категорії²⁴. Щодо терміна “корпорація”, який за своєю суттю є теоретичною конструкцією, то його доречно застосовувати у вітчизняній правовій системі винятково з урахуванням особливостей її формування та за умов розроблення правових критеріїв, які наповнюватимуть зміст цього терміна²⁵.

Однак перш ніж закріпити у законодавстві таку узагальнюючу правову категорію, слід визначитися із суб'єктами, яких вона стосуватиметься. Встановлення кола суб'єктів корпоративних відносин, які охоплюються поняттям “корпорація”, вбачається доцільним через дослідження її ознак.

¹⁸ А Смітюх, ‘Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади’ (дис д-ра юрид наук, 2018) 54.

¹⁹ В Цікало, ‘Корпоративне товариство: поняття, ознаки, організаційно-правові форми’ (2006) 6 Право України 50.

²⁰ О Гарагонич, С Грудницької, Л Дорошенко (ред), *Корпоративне право: навчальний посібник* (2-ге вид, АртЕк 2018) 23.

²¹ В Васильєва (ред), *Корпоративне право Польщі та України* (2016) 221.

²² Н Бутрин-Бока, ‘Юридична особа корпоративного типу (корпорація) – учасник корпоративних відносин’ [2015] 5-2 (3) Право і суспільство 66.

²³ В Кравчук, *Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики* (Істина 2005) 112.

²⁴ Смітюх (н 18).

²⁵ Васильєва (н 10).

Ознаки корпорації як суб'єкта корпоративних відносин:

– *по-перше*, корпорація – це об'єднання осіб, яке організаційно і майново діє ззовні як єдине ціле від свого імені. Виникнення корпорації можливе тільки в результаті узгодження волевиявлення усіх осіб, які її створюють. Волевиявлення ж самої корпорації визначається груповими інтересами осіб, які об'єдналися у межах такого утворення. Водночас для визнання певного утворення корпорацією об'єднання двох і більше осіб може бути обов'язковим (повне товариство, командитне товариство, виробничий кооператив тощо) або можливим (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю). Зміна парадигми щодо можливості, а не обов'язковості об'єднання осіб у корпораціях пов'язана з ухваленням Дванадцятої директиви “Про товариства з обмеженою відповідальністю з одним учасником”²⁶. Положення цієї Директиви щодо можливості утворення товариств однієї особи були імплементовані й у вітчизняне законодавство;

– *по-друге*, корпорація – це об'єднання капіталів. Результатом такого об'єднання є формування статутного капіталу, складеного капіталу або пайового фонду. На етапі створення корпорації об'єднання капіталів її засновників здійснюється для формування майнової основи майбутньої діяльності новоствореного суб'єкта правовідносин. Коло осіб, які надали своє майно для формування статутного (складеного) капіталу або пайового фонду корпорації, а також сукупна номінальна вартість зроблених такими особами вкладів можуть бути точно визначені у будь-який момент існування корпорації. Особливістю об'єднання капіталів є те, що вони закріплюються за корпорацією на праві власності. Особи ж, які об'єднали свої капітали у межах корпорації, в обмін на свої вклади набувають корпоративні права;

– *по-третє*, у корпорації особи об'єднуються для здійснення господарської діяльності, зокрема діяльності у сфері суспільного виробництва, спрямованої на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. При цьому корпорацією може здійснюватися не тільки підприємницька, а й некомерційна господарська діяльність (наприклад, фондові біржі, товарні біржі тощо). Для більшості європейських корпорацій також немає значення характер спільної цілі, яку мають на меті їхні учасники, матеріальний (зокрема й підприємницький) чи “ідеальний” (некомерційний)²⁷. Так чи інакше капітал, об'єднаний у корпорації, повинен функціонувати, використовуватися для досягнення цілей, поставлених перед корпорацією і закріплених у її установчих документах. У зв'язку

²⁶ Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on single-member private limited-liability companies. *Official Journal* L. 395. 30.12.1989. P. 40.

²⁷ Е Суханов, *Сравнительное корпоративное право* (2-е изд., Статут 2016) 38.

зі складністю ефективного використання об'єданого капіталу для здійснення господарської діяльності всередині корпорації можуть утворюватися структурні підрозділи (відділи, цехи, дільниці), взаємодія між якими досягається за допомогою органів управління або учасників (повні і командитні товариства);

– *по-четверте*, об'єднання осіб стає корпорацією за умови набуття статусу господарської організації. Господарськими організаціями є юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку. Про набуття корпорацією статусу господарської організації свідчить факт її державної реєстрації;

– *по-п'яте*, сформований засновниками (учасниками, членами) корпорації статутний (складений) капітал чи пайовий фонд поділений на певні частини, які можуть бути виражені частками, акціями чи паями. Саме ця ознака є однією з основних, за якими розмежовують господарські організації корпоративного та унітарного типу.

З урахуванням наведених ознак, корпорація може бути визначена як господарська організація, утворена за допомогою об'єднання (обов'язкового або можливого) осіб на засадах участі (членства) і належних їм капіталів для здійснення господарської діяльності.

Законодавче визначення корпорацій у розглянутому розумінні в Україні немає. За своєю правовою природою максимально наближеним до терміна “корпорація” у вітчизняному законодавстві є поняття “корпоративне підприємство”. Визначення поняття “корпоративне підприємство” передбачене ч. 5 ст. 63 ГК України, згідно з якою

корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб²⁸.

Тобто до корпоративних підприємств ГК України відносить: господарські товариства; кооперативи (виробничі, сільськогосподарські, споживчі та ін.); корпоративні приватні підприємства; колективні сільсь-

²⁸ Господарський кодекс України (н 4).

когосподарські підприємства; фермерські господарства, утворені двома і більше фізичними особами; корпоративні фонди та ін.

Про визнання суб'єктами корпоративних відносин основної маси корпоративних підприємств ідеться і в п. 1.1 постанови Пленуму Вищого господарського суду України “Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин”²⁹.

Палкі дискусії між представниками правової науки навколо поняття “корпорація” точитимуться і надалі аж поки законодавець не визначить з тим, що має охоплюватися таким поняттям. Закріплення у господарському законодавстві загального терміна “корпорація” або його аналога допоможе заповнити вакуум та усунути колізії у визначенні місця таких суб'єктів у структурі корпоративних відносин.

Як слушно зазначає з цього приводу І. Лукач, на те, що особа є учасником корпоративних відносин, має бути відповідна вказівка в певному нормативному акті³⁰.

На думку І. Спасибо-Фатєєвої, необхідно в нормативному порядку визначити поняття “корпорація”, оскільки за відсутності базового поняття корпорації в правозастосовній практиці використовуються терміни “корпоративні права” та “корпоративні правовідносини”. Внаслідок такого стану правового регулювання здійснення корпоративних прав та їх захист наражається на складнощі, яких не вдалося подолати ані процесуальному законодавству (яким введено поняття корпоративного спору і розширено тлумачення корпоративних правовідносини та корпорації), ані фрагментарними оновленнями матеріального законодавства, що породжує багато суперечностей³¹.

Закріплення у позитивному праві за певним терміном певного значення протягом тривалого строку, відмова від зміни змістовного навантаження його легального визначення вимагає пошуку інших термінів для позначення явищ, які не охоплюються відповідним легальним визначенням³².

При модернізації корпоративного законодавства вбачається доцільним розширення термінологічного глосарію новим терміном, який би позначав поширене у юридичній літературі поняття “корпорація”. Як такий термін могли б розглядатися запропоновані представниками науки

²⁹ Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4 <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>> (дата звернення: 21.04.2021).

³⁰ І. Лукач, ‘Поняття та види суб'єктів корпоративних відносин’ [2013] 6-1 (2) Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Серія. Юриспруденція 61.

³¹ І. Спасибо-Фатєєва, ‘Корпоративні правовідносини в Україні і модель Хіршмана’ в *Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васильовського: матеріали науково-практичної конференції* (Астропринт 2018) 39.

³² Смітюх (н 18) 60.

господарського права поняття “господарська організація корпоративного типу”³³ або “корпоративна господарська організація”³⁴.

Також варто закріпити вичерпний перелік організаційно-правових форм, в яких можуть створюватися і діяти корпорації. Це дасть можливість узгодити поняття корпорації з іншими похідними від нього категоріями.

Суб’єктний склад корпоративних відносин не обмежується тільки корпораціями.

Найчисельнішу групу суб’єктів корпоративних відносин становлять *власники корпоративних прав*. Термін “власники корпоративних прав” є збірним поняттям для позначення осіб, які надали своє майно для формування статутного (складеного) капіталу або пайового фонду корпорацій і в обмін на свої вклади набули у власність корпоративні права. Однак ані у законодавстві, ані в юридичній літературі немає однозначної відповіді на питання про те, хто саме належить до цієї категорії суб’єктів.

У статті 167 ГК України зазначається, що ‘корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації <...>’³⁵. Зазначене законодавче положення є розмитим і не дає чіткої відповіді на питання щодо встановлення кола осіб, які можуть визнаватися власниками корпоративних прав. Відсутня визначеність із цього питання і в інших актах корпоративного законодавства.

Визначення кола осіб, які охоплюються поняттям “власники корпоративних прав”, варто здійснювати через аналіз нормативно-правових актів, якими регулюється правовий статус господарських організацій, які належать до корпорацій, а також наукових праць, присвячених їх дослідженню.

Щодо власників корпоративних прав у законодавстві та юридичній літературі вживають близькі за змістом, але не тотожні терміни “засновники”, “учасники”, “члени”, “акціонери”, “вкладники”, “повні учасники”. Зазвичай законодавець не дає визначення цих термінів, а лише окреслює коло осіб, щодо яких вони можуть вживатися. В окремих випадках для осіб, які охоплюються відповідним поняттям, у законодавстві встановлюються вимоги, яким вони повинні відповідати (наприклад, наявність статусу підприємця, досягнення певного віку тощо). Для того щоб з’ясувати справжнє значення кожного із наведених термінів необхідно дати їхнє визначення.

Учасники – це особи, які володіють корпоративними правами певного господарського товариства або корпоративного приватного підприємства. Учасником господарського товариства може бути фізична

³³ І Кравець, *Правове становище суб’єктів організаційно-господарських повноважень* (Юрінком Інтер 2010) 137.

³⁴ Смітюх (н 18) 60.

³⁵ Господарський кодекс України (н 4).

або юридичні особи (ст. 114 ЦК України). Зі свого боку учасниками корпоративного приватного підприємства можуть бути громадяни, іноземці, особи без громадянства (ст. 113 ГК України). В основі виникнення корпоративних відносин між корпорацією та учасниками лежить інститут участі.

Члени – це власники корпоративних прав, емітованих кооперативом, колективним сільськогосподарським підприємством або фермерським господарством. Членами кооперативу можуть бути фізична (з 16-річного віку) або юридична особи, які зробили вступний вклад та пай у розмірах, визначених статутом кооперативу, виявили бажання брати участь у його діяльності і додержуються вимог статуту (ст. 10 Закону України “Про кооперацію”). У колективному сільськогосподарському підприємстві членами можуть бути громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають і виконують його статут (ст. 5 Закону України “Про колективне сільськогосподарське підприємство”). Членами фермерського господарства може бути кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство (ст. 5 Закону України “Про фермерське господарство”³⁶).

Основу правового статусу цієї категорії власників корпоративних прав становить інститут членства. У юридичній літературі зазначається, що поняття “членства” є спеціальним різновидом родового поняття “участі” і співвідноситься як спеціальне і загальне³⁷.

Характерною ознакою правового становища членів, як власників корпоративних прав, є рівність прав в управлінні підприємством. Щодо прояву такої ознаки в кооперативах В. Коверзнев зауважив, що застосування в кооперативному управлінні принципу “один член кооперативу – один голос” є проявом кооперативної демократії, що гарантує всім членам кооперативу рівні права в управлінні ним і відрізняє кооперативи від господарських товариств, в яких кількість голосів учасника товариства безпосередньо залежить тільки від розміру його частки або від кількості акцій, якими він володіє³⁸.

Засновники – це особи, які прийняли рішення про створення корпоративного підприємства і вчинили інші передбачені законодавством дії, спрямовані на створення такої господарської організації. Засновниками є тільки ті суб'єкти, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин із заснування корпорації – носіями засновницьких прав і формалізували своє засновницьке волевиявлення. Залежно від організаційно-правової форми, виду здійснюваної діяльності коло

³⁶ Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

³⁷ А Зеліско, ‘Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин’ (дис д-ра юрид наук, 2017) 92.

³⁸ В Коверзнев, ‘Господарсько-правове забезпечення кооперації в Україні’ (дис д-ра юрид наук, 2018) 145.

осіб, які можуть бути засновниками корпорації, відрізняється. Наприклад, засновниками фермерського господарства можуть бути громадяни України, які є родичами або членами сім'ї (ч. 2 ст. 1 Закону України “Про фермерське господарство”); фондової біржі – торговці цінними паперами, які мають ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ч. 2 ст. 21 Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок”³⁹), кооперативу – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, а також юридичні особи України та іноземних держав (ч. 2 ст. 7 Закону України “Про кооперацію”).

Дії засновників мають засадниче значення для створення корпорації як суб'єкта господарювання, виникнення у неї господарської правосуб'єктності. Саме засновники, реалізуючи свої засновницькі права, приймають на етапі заснування корпорації доленосні для неї рішення щодо визначення мети і предмета господарської діяльності, затвердження її установчого документа, формування майнової основи господарської правосуб'єктності, затвердження структури корпоративного управління, формування персонального складу органів товариства тощо. При цьому порушення законодавства, допущені засновниками у процесі створення корпорації, можуть мати наслідком її ліквідацію або навіть відмову у державній реєстрації такої господарської організації.

На відміну від учасників та членів як суб'єктів корпоративних відносин, засновники: по-перше, набувають корпоративні права тільки первинним способом; по-друге, наділені статусом засновника протягом усього періоду існування корпорації незалежно від подальшого відчуження належних їм часток (акцій, паїв); по-третє, у процесі заснування корпорації приймають засадничі для її створення рішення.

Акціонери – це власники акцій, учасники акціонерного товариства. Акціонерами товариства визнаються фізичні і юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства (ст. 4 Закону про АТ). Термін “акціонер” може вживатися тільки щодо учасників акціонерного товариства. Нині в Україні кількість таких суб'єктів корпоративних відносин обчислюється мільйонами осіб.

Вкладники – це учасники командитного товариства, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства, та які не беруть участі в діяльності товариства (ст. 75 Закону України “Про господарські товариства”).

Повні учасники – це учасники командитного товариства, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його

³⁹ Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (ч. 6 ст. 80 ГК України). Статусу повного учасника може набувати тільки особа, яка зареєстрована суб'єктом підприємницької діяльності (ч. 7 ст. 80 ГК України).

Залежно від правової природи окремих організаційно-правових форм корпорацій, законодавець через встановлення додаткових вимог може обмежувати коло потенційних власників корпоративних прав. Обмеження кола потенційних власників корпоративних прав встановлюються і для корпорацій, які здійснюють певні види господарської діяльності (наприклад, банківську, страхову, професійну діяльність на ринку цінних паперів тощо).

Щодо корпоративної правосуб'єктності власників корпоративних прав є низка дискусійних моментів, на які варто звернути увагу.

Правова доктрина виходить із того, що власники корпоративних прав можуть бути персоніфіковані корпорацією у будь-який момент її існування. У зв'язку з цим постає запитання: а чи може існувати корпорація за відсутності власників корпоративних прав? Здавалось би, на перший погляд, це неможливо. Однак на практиці такі випадки є непоодинокими. Наприклад, тимчасове існування корпорації без власників корпоративних прав можливе у разі, коли єдиний учасник (акціонер) помирає. Відтак поки спадкоємці не оформлять права спадщини на частку чи акції, які належали померлому спадкодавцю, безпідставно вести мову про наявність у корпорації власників корпоративних прав. Строк існування корпорації без власника корпоративних прав у наведеному прикладі залежатиме від часу, який знадобиться спадкоємцям для прийняття спадщини (ст. 1270 ЦК України) й одержання свідоцтва про право на спадщину (ст. 1298 ЦК України). Отже, корпорація може тимчасово існувати без власників корпоративних прав у разі смерті єдиного учасника (акціонера).

З огляду на наведене вище, виникає зустрічне запитання щодо можливості набуття статусу власника корпоративних прав як суб'єкта корпоративних відносин без існування корпорації, наприклад, до її державної реєстрації. У правовій доктрині на це запитання дається негативна відповідь. Такий підхід обґрунтовується тим, що корпоративні правовідносини мають свої чіткі межі. У загальному вигляді, моментом їх виникнення є момент державної реєстрації юридичної особи, їх припинення визначається моментом припинення юридичної особи. Відтак у правовій літературі висловлюється думка про те, що відносини, які виникають до моменту державної реєстрації, не є корпоративними, а їхні учасники не є учасниками корпоративного правовідношення⁴⁰. Тобто до появи юри-

⁴⁰ С. Батрин, 'Корпоративне правовідношення та корпоративний спір: співвідношення суб'єктного складу' <<http://intkonf.org/batrin-sv-korporativne-pravovidnoshennya-ta-korporativniy-spir-spivvidnoshennya-subeiktogo-skladu/>> (дата звернення: 22.04.2021).

дичної особи неможливе існування корпоративних відносин, які виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав, пов'язаних із відповідною юридичною особою.

На нашу думку, застосування правила про неможливість виникнення до державної реєстрації корпорації корпоративних відносин, суб'єктами яких є власники корпоративних прав, щодо акціонерних товариств є некоректним із таких підстав.

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону про АТ корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають із права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами. Відповідно до абзацу 2 ч. 3 ст. 11 Закону про АТ до реєстрації звіту про результати розміщення акцій засновник має всі права, що засвідчуються акціями, крім права їх відчужувати й обтяжувати зобов'язаннями.

Із цього випливає, що засновник, який у процесі створення акціонерного товариства придбав акції під час їх закритого розміщення, уже до державної реєстрації є носієм корпоративних прав, що засвідчуються акціями, крім права відчужувати та обтяжувати зобов'язаннями такі цінні папери. Відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав згідно зі ст. 167 ГК України є корпоративними. Відтак з моменту придбання засновниками акцій у процесі створення акціонерного товариства (п. 6 ч. 5 ст. 9 Закону про АТ) вони набувають корпоративної правосуб'єктності як власники корпоративних прав, тобто є учасниками корпоративних відносин.

Доволі неоднозначною є ситуація з визначенням власників корпоративних прав у разі придбання часток (акцій, паїв) коштом пайового інвестиційного фонду. Це обумовлено тим, що норми Закону України “Про інститути спільного інвестування” з питань набуття корпоративних прав і їх реалізації є суперечливими. Пайовий фонд є інститутом спільного інвестування (п. 10 ч. 1 ст. 1). Активи пайового фонду, зокрема й акції (частки, паї), належать учасникам такого фонду на праві спільної часткової власності (ст. 41). При цьому участь в управлінні діяльністю юридичної особи, акції (частки, паї) якої належать до складу активів інституту спільного інвестування, бере компанія з управління активами (ч. 4 ст. 63). До того ж вона діє від власного імені хоча й в інтересах учасників пайового фонду та за його рахунок (ч. 4 ст. 63). Тобто, незважаючи на те, що акції (частки, паї) належать на праві спільної часткової власності учасникам пайового фонду, у ролі власника корпоративних прав у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців

та громадських формувань зазначається компанія з управління активами. На нашу думку, така ситуація може бути пояснена закріпленням законодавцем механізму реалізації корпоративної правосуб'єктності учасників пайового фонду компанією з управління активами⁴¹.

З ускладненням економічних відносин розширюється та ускладнюється коло суб'єктів корпоративних відносин.

У юридичній літературі поширеним є підхід, згідно з яким до суб'єктів корпоративних відносин відносять органи корпорації. При цьому одні науковці пропонують розглядати органи корпорації як самостійних учасників внутрішніх корпоративних правовідносин, не визнаючи за ними статусу самостійних суб'єктів зовнішніх відносин⁴². Зокрема, М. Рожкова відзначає, що особливістю суб'єктного складу корпоративних правовідносин є те, що органи корпорації, які у зовнішніх відносинах не розглядаються як самостійні суб'єкти права, у корпоративних правовідносинах набувають статус самостійного суб'єкта, який наділений суб'єктивними правами і несе обов'язки, забезпечені можливістю застосування до нього заходів відповідальності⁴³. Друга група вчених робить ще сміливіші висновки, заявляючи, що органи корпорації є самостійними суб'єктами права⁴⁴.

На нашу думку, орган корпорації є частиною господарської організації, а не самостійним суб'єктом господарського права. З одного боку, така частина є організаційно відокремленою від інших частин корпорації (інших органів, відокремлених підрозділів тощо). З другого боку, орган є структурно оформленою частиною корпорації, що дає йому змогу функціонувати у системі корпоративного управління такої господарської організації⁴⁵. Тобто органи корпорації не можуть вступати у корпоративні відносини як самостійні суб'єкти таких відносин. При визначенні суб'єктного складу корпоративних відносин, які виникають у зв'язку з виконанням функцій органів корпорації, доречно говорити не про відносини між корпорацією та її органами, а про відносини між корпорацією і суб'єктами, які виконують функції її органів.

⁴¹ Про інститути спільного інвестування: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5080-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>> (дата звернення: 15.04.2021).

⁴² І Гришина, 'Цивільно-правова відповідальність учасників акціонерних правовідносин' (дис д-ра юрид наук, 2015) 7; І Лукач, *Теоретичні проблеми правового регулювання корпоративних відносин в Україні* (Ліра-К 2015) 119; Ю Жорнокуй, *Цивилистическая основа реализации субъективного корпоративного права* (Золота миля 2012) 77.

⁴³ М Рожкова, 'Корпоративные отношения и возникающие из них споры' (2005) 9 Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации 147.

⁴⁴ А Кущенко, 'Корпоративные отношения как предмет правового регулирования' (автореф дис д-ра юрид наук, 2014) 11; Д Степанов, 'Еще раз о природе полномочий исполнительного органа и управляющего хозяйственным обществом' (2006) 8 Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации 43; Щербина (н 12) 244.

⁴⁵ О Гарагонич, 'Понятия та ознаки органів акціонерного товариства' [2016] 41 (1) Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право" 149.

До суб'єктів, які виконують функції органів корпорації, можуть бути віднесені учасники загальних зборів корпорації (власники корпоративних прав та їхні представники), а також посадові особи корпорації. Склад і порядок обрання (призначення) посадових осіб корпорації визначається законом (п. 15 ч. 1 ст. 2 Закону про АТ, ст. 42 Закону про ТОВ та ТДВ та ін.).

При вирішенні питання про наявність чи відсутність корпоративної правосуб'єктності в осіб, які виконують функції органів корпорації, необхідно насамперед враховувати здійснення такого виду корпоративних прав, як права на участь в управлінні корпорацією. Це право включає низку правомочностей, якими допускаються різні моделі поведінки власника корпоративних прав у сфері корпоративного управління.

Правомочність – це складова змісту суб'єктивного права, що становить конкретну юридичну можливість, яка надається особі з метою задоволення її інтересів, або можливість вимагати певних дій від іншого учасника правовідношення⁴⁶. Термін “правомочності” вживається законодавцем при розкритті у ст. 167 ГК України змісту поняття “корпоративні права”. Так, поняття корпоративних прав, серед інших, включає правомочності особи на участь в управлінні господарською організацією.

Право на участь в управлінні корпорацією надає власникам корпоративних прав можливість долучитися до реалізації її господарської компетенції через участь в органах такої господарської організації, а також здійснення інших правомочностей, передбачених Законом і статутом корпорації. Закон гарантує власникам корпоративних прав можливість участі тільки у вищому органі корпорації. Брати участь в інших органах корпорації (виконавчому органі, наглядовій раді тощо) власник корпоративних прав може тільки у разі його обрання членом відповідного органу. До того ж його особиста участь у роботі зазначених органів як посадової особи обмежується членством виключно в одному з них.

На практиці більшість власників корпоративних прав не виявляють бажання безпосередньо реалізовувати своє право на участь в управлінні корпорацією, уповноважуючи на це своїх представників або голосуючи за кандидатів, запропонованих іншими власниками корпоративних прав для обрання до органів корпорації. Таке самоусунення власників корпоративних прав від набуття статусу посадових осіб органів корпорації і безпосереднього виконання функцій органів господарської організації може бути обумовлене бажанням мінімізувати для себе ризики притягнення до відповідальності за неналежне виконання повноважень посадової особи, направленистю своїх інтересів виключ-

⁴⁶ В Гончаренко, З Ромовська (ред), *Словник юридичних термінів і понять: навчальний посібник* (Юстиніан 2013) 433.

но на отримання дивідендів тощо. Для таких випадків законодавець передбачив можливість, а в окремих випадках обов'язок (наприклад, при включенні до наглядової ради незалежних директорів) делегування власниками корпоративних прав частини своїх правомочностей щодо участі в управлінні акціонерними товариствами особам, які не є учасниками (членами, акціонерами) корпорації. Таке делегування правомочностей може здійснюватися власниками корпоративних прав як безпосередньо, так і опосередковано.

Безпосереднє делегування власником корпоративних прав частини своїх правомочностей щодо участі в управлінні корпорацією особам, які не є учасниками (членами, акціонерами) господарської організації, відбувається через голосування на загальних зборах із питань обрання членів органів корпорації, коли власник віддає належні йому голоси за кандидатури таких осіб.

Опосередковане делегування власником корпоративних прав частини своїх правомочностей щодо участі в управлінні корпорацією характерне для тих випадків, коли формування персонального складу певного органу належить до компетенції наглядової ради (пункти 8 і 11 ч. 2 ст. 52 Закону про АТ, ч. 2 ст. 38 Закону про ТОВ та ТДВ). Тобто при опосередкованому делегуванні правомочностей власник корпоративних прав, голосуючи за обрання членів наглядової ради, уповноважує їх наділяти іншими осіб статусом посадових осіб органів корпорації та повноваженнями на управління нею в межах, визначених Законом, статутом і положенням про відповідний орган.

Суб'єкти, які набули статусу посадової особи і виконують функції органу корпорації, здійснюють свої повноваження у сфері управлінської діяльності в межах корпоративних відносин. На цьому наголошує у своєму рішенні і Конституційний Суд України (далі – КСУ). Так, в абзаці 5 п. 3.2 мотивувальної частини рішення КСУ від 12 січня 2010 р. № 1-рп/2010 йдеться про те, що в межах корпоративних відносин із товариством членами виконавчого органу здійснюються повноваження у сфері управлінської діяльності. А специфічний статус члена виконавчого органу обумовлений отриманням від уповноваженого органу товариства права на управління⁴⁷.

У найближчій перспективі перед правовою наукою та практикою може постати дилема визнання/невизнання суб'єктом корпоративних відносин керуючого підприємства. Йдеться про запропоноване у проєкті Закону України “Про внесення змін до деяких Законів України щодо виконавчих органів юридичних осіб та покращення інвестиційної політики” впровадження механізму передачі повноважень виконавчих органів

⁴⁷ Рішення Конституційного Суду України від 12 січня 2010 р. № 1-рп/2010 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-10#Text>> (дата звернення: 22.04.2021).

підприємств сторонній організації⁴⁸. Сутність запропонованого у законопроекті механізму полягає в тому, що за договором про передачу повноважень виконавчого органу юридичної особи одна юридична особа (кероване підприємство) передає, а інша юридична особа (керуюче підприємство) приймає та здійснює передбачені статутом, внутрішніми документами керованого підприємства та чинним законодавством усі повноваження одноосібного або колегіального виконавчого органу керованого підприємства. Тобто виконавчий орган керованого підприємства заміщається на певний час керуючим підприємством з автоматичним припиненням повноважень такого виконавчого органу. Отже, у разі запровадження такого механізму керуюче підприємство може визнаватися особою, яка виконує функції органу корпорації, і, відповідно, суб'єктом корпоративних відносин.

Напрямами подальших наукових досліджень з окресленої у цій статті проблематики можуть стати удосконалення термінологічного інструментарію корпоративного права, корпоративної правосуб'єктності носіїв публічних інтересів (Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, органи управління державними корпоративними правами і корпоративними правами територіальних громад), бенефіціарних власників, господарських об'єднань та ін.

Платформою для визначення суб'єктного складу корпоративних відносин вважаємо необхідним обрати ГК України, а в разі рекодифікації господарського законодавства – відповідний кодифікований акт, який його замінить.

Висновки. Суб'єктами корпоративних відносин є корпорації, власники корпоративних прав, суб'єкти, які виконують функції органів корпорації.

Корпорація – це господарська організація, утворена об'єднанням (обов'язкового або можливого) осіб на засадах участі (членства) і належних їм капіталів для здійснення господарської діяльності. При модернізації корпоративного законодавства вбачається доцільним розширення термінологічного глосарію новим терміном, який би позначав поширене у юридичній літературі поняття “корпорація”, а також закріплення вичерпного переліку організаційно-правових форм, у яких можуть створюватися і діяти корпорації.

Власники корпоративних прав – це особи, які надали своє майно для формування статутного (складеного) капіталу або пайового фонду корпорацій і в обмін на свої вклади набули у власність корпоративні права. Корпорація може тимчасово існувати без власників корпоративних прав у разі смерті єдиного учасника (акціонера). У процесі створення акціо-

⁴⁸ Про внесення змін до деяких Законів України щодо виконавчих органів юридичних осіб та покращення інвестиційної політики: проект Закону України від 18 травня 2020 р. № 3496 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68858> (дата звернення: 22.04.2021).

нерного товариства засновники з моменту придбання акцій набувають корпоративної правосуб'єктності як власники корпоративних прав і стають учасниками корпоративних відносин.

При визначенні суб'єктного складу корпоративних відносин, які виникають у зв'язку з виконанням функцій органів корпорації, доречно говорити не про відносини між корпорацією та її органами, а про відносини між корпорацією і суб'єктами, які виконують функції її органів. До суб'єктів, які виконують функції органів корпорації, можуть бути віднесені учасники загальних зборів корпорації (власники корпоративних прав та їхні представники), а також посадові особи корпорації.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Kibenko E, *Korporativnoe pravo Velikobritanii. Zakonodatel'stvo. Precedenty. Kommentarii* (2003) (in Russian).
2. Kravchuk V, *Korporativne pravo. Naukovo-praktychnyi komentar zakonodavstva ta sudovoi praktyky* (Istyna 2005) (in Ukrainian).
3. Kravets I, *Pravove stanovyshche sub'iektiv orhanizatsiino-hospodarskykh povnovazhen* (Iurinkom Inter 2010) (in Ukrainian).
4. Lukach I, *Teoretychni problemy pravovoho rehuliuвання korporativnykh vidnosyn v Ukraini* (Lira-K 2015) (in Ukrainian).
5. Shcherbyna V, *Sub'iekty hospodarskoho prava* (Iurinkom Inter 2008) (in Ukrainian).
6. Suhanov E, *Sravnitel'noe korporativnoe pravo* (2-e izd, Statut 2016) (in Russian).
7. Zhornokui Yu, *Tsivilisticheskaya osnova realizatsii subyektivnogo korporativnogo prava* (Zolota mylia 2012) (in Russian).

Edited books

8. Harahonych O, Hrudnytskoi S, Doroshenko L (red), *Korporativne pravo: navchalnyi posibnyk* (2-he vyd, ArtEk 2018) (in Ukrainian).
9. *Kontseptsiiia onovlennia Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy* (ArtEk 2020) (in Ukrainian).
10. Vasylieva V (red), *Korporativne pravo Polshi ta Ukrainy* (Ivano-Frankivsk 2016) (in Ukrainian).
11. Vasylieva V (red), *Korporativne pravo Ukrainy: problemy teorii ta praktyky* (Suprun 2017) (in Ukrainian).

Dictionaries

12. Honcharenko V, Romovska Z (red), *Slovnnyk yurydychnykh terminiv i poniat: navchalnyi posibnyk* (Iustinian 2013) (in Ukrainian).

Journal articles

13. Butryn-Boka N, 'Yurydychna osoba korporativnogo typu (korporatsiia) – uchasnyk korporativnykh vidnosyn' (2015) 5-2 ch 3 *Pravo i suspilstvo* (in Ukrainian).
14. Harahonych O, 'Poniattia ta oznaky orhaniv aktsionernoho tovarystva' [2016] 41 (1) *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriiia "Pravo"* (in Ukrainian).

15. Lukach I, 'Poniattia ta vydy sub'iektiv korporatyvnykh vidnosyn' [2013] 6-1 (2) Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu Serii. Yurysprudentsiia (in Ukrainian).
16. Rozhkova M, 'Korporativnye otnosheniya i voznikajushhie iz nih spory' (2005) 9 Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda Rossijskoj Federacii (in Russian).
17. Stepanov D, 'Eshhe raz o prirode polnomochij ispolnitel'nogo organa i upravljajushhego hozhajstvennym obshhestvom' (2006) 8 Vestnik Vysshego arbitrazhnogo suda Rossijskoj Federacii (in Russian).
18. Tsikalo V, 'Korporativne tovarystvo: poniattia, oznaky, orhanizatsiino-pravovi formy' (2006) 6 Pravo Ukrainy (in Ukrainian).
19. Zhornokui Yu, 'Problemni pytannia vyznachennia poniattia katehorii "korporatsiia" ta yii oznak' (2009) 8 Pidpriyetsytvo, hospodarstvo i pravo (in Ukrainian).

Conference papers

20. Spasybo-Fatieieva I, 'Korporativni pravovidnosyny v Ukraini i model Khirshmana' v *Vosmi yurydychni dysputy z aktualnykh problem pryvatnoho prava, prysviacheni pam'iaty Ye. V. Vaskovskoho: materialy* (Astropynt 2018) (in Ukrainian).

Theses

21. Hlus N, 'Korporatsii ta korporativne pravo: poniattia, osnovni oznaky ta osoblyvosti zakhystu' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2000) (in Ukrainian).
22. Hryshyna I, 'Tsyvilno-pravova vidpovidalnist uchashnykiv aktsionermykh pravovidnosyn' (dys d-ra yuryd nauk, 2015) (in Ukrainian).
23. Koverzniev V, 'Hospodarsko-pravove zabezpechennia kooperatsii v Ukraini' (dys d-ra yuryd nauk, 2018) (in Ukrainian).
24. Kushchenko A, 'Korporativnyye otnosheniya kak predmet pravovogo regulirovaniya' (avtoref dys d-ra yuryd nauk, 2014) (in Russian).
25. Lukach I, 'Hospodarsko-pravove rehuliuвання korporatyvnykh vidnosyn v Ukraini: teoretychni problemy' (dys d-ra ayuryd nauk, 2016) (in Ukrainian).
26. Oprysko M, 'Dohovory pro vidchuzhennia korporatyvnykh prav' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2014) (in Ukrainian).
27. Smitiukh A, 'Korporativni prava ta korporativni pai (chastky): teoretyko-pravovi zasady' (dys d-ra yuryd nauk, 2018) (in Ukrainian).
28. Zelisko A, 'Pidpriemnytski yurydychni osoby pryvatnoho prava yak sub'iekty tsyvilnykh pravovidnosyn' (dys d-ra yuryd nauk, 2017) (in Ukrainian).

Newspaper articles

- 'Kontseptsiiia modernizatsii hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy' (2021) 13–15 Yurydychni visnyk Ukrainy (in Ukrainian).

Websites, blogs

29. Kuznietsova N, 'Poniattia, oznaky i klasyfikatsiia korporatyvnykh sporiv' <<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120329>> (accessed: 25.04.2021) (in Ukrainian).
30. Batryn S, 'Korporativne pravovidnoshennia ta korporativnyi spir: spivvidnoshennia subiektnoho skladu' <<http://intkonf.org/batrin-sv-korporativne-pravovidnoshennya-ta-korporativniy-spir-spivvidnoshennya-subiektnoho-skladu/>> (accessed: 22.04.2021) (in Ukrainian).

Oleksandr Harahonych

SUBJECTS OF CORPORATE RELATIONS:
THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS

ABSTRACT. The inconsistency of views on the further development of corporate law and the lack of consistent approaches in the legal doctrine to the basic categories of corporate law is an obstacle to solving the problem of ensuring an appropriate level of legal regulation for corporate relations. The issue of a precise definition of the subjects of corporate relations, their legal nature, the essential features remain insufficiently developed and require further scientific research. The aim of the article is to review the existing issues in the legal doctrine on the definition of the subject composition of corporate relations for the development of a well-defined idea about the circle of the main subjects of such relations, features of their legal status and essential attributes, as well as to outline our own vision of directions to improve legislation on these issues.

The key figure commonly associated in the legal literature with the emergence and existence of corporate relations is a corporation. A corporation is an economic organization formed by uniting (compulsory or optional) individuals on the basis of participation (membership) and capitals belonging to them to carry out economic activities. It is suggested to enshrine in the corporate legislation a new term that will designate the concept of “corporation” common in the legal literature, as well as an exhaustive list of organizational and legal forms in which corporations may be created and operate.

The term “owners of corporate rights” is a collective term to denote individuals who have contributed their property to form the authorized (share) capital or mutual fund of corporations and in exchange for their contributions received the ownership of corporate rights. The notions of “founders”, “participants”, “members”, “shareholders”, “depositors”, “full participants” are defined. The peculiarities of the legal status of owners of corporate rights are clarified.

In determining the subject composition of corporate relations arising in connection with the execution of functions by the corporation bodies, it is appropriate to consider not the relationship between the corporation and its bodies, but rather the relationship between the corporation and the subjects that perform the functions of its bodies. Entities performing the functions of the corporation bodies may include participants of the general meeting of the corporation (owners of corporate rights and their representatives), as well as corporation officers.

The Commercial Code of Ukraine should be chosen as the platform for determining the subject composition of corporate relations, and in the case of legislation recodification – the relevant codified act, which will replace it.

KEYWORDS: subjects of corporate relations; corporation; owners of corporate rights; participants; members; shareholders; entities performing the functions of the corporation bodies.